

**Національна академія педагогічних наук України
Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України
Лабораторія психології навчання імені І. О. Синиці**

Психологічні виміри особистісної взаємодії суб'єктів освітнього простору в контексті гуманістичної парадигми

**Збірник тез V Міжнародної науково-практичної конференції
(м. Київ, 22 квітня 2022 року)**

Київ – 2022

Друкується за ухвалою Вченої ради Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України (протокол № 6 від 28.04.2022 року).

Психологічні виміри особистісної взаємодії суб'єктів освітнього простору в контексті гуманістичної парадигми : збірник тез V Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 22 квітня 2022 р.). Київ, 2022. 178 с.

ISBN 978-617-7745-11-1

Редакційна колегія:

Максименко С. Д., дійсний член НАПН України, доктор психологічних наук, професор; **Бучма В. В.**, старший науковий співробітник Інституту психології імені Г. С. Костюка; **Дзюбко Л. В.**, старший науковий співробітник Інституту психології імені Г. С. Костюка, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник; **Каплуненко Я. Ю.**, старший науковий співробітник Інституту психології імені Г. С. Костюка, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник; **Шатирко Л. О.**, старший науковий співробітник Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Почесний доктор психологічних наук.

До збірника тез увійшли доповіді, які були представлені на V Міжнародній науково-практичній конференції «Психологічні виміри особистісної взаємодії суб'єктів освітнього простору в контексті гуманістичної парадигми», яка відбулася 22 квітня 2022р.

Широке проблемне поле роботи конференції дозволило учасникам обговорити як важливі традиційні проблеми взаємодії суб'єктів освітнього простору так і сучасні кричущі питання, пов'язані з воєнними діями в Україні. Наукове зібрання зосередилось на визначенні стратегічних завдань і пріоритетів, що стоять перед психологічною наукою та практикою у визначенні психологічних детермінант трансформації психологічного дослідження, аналізу і супроводу сучасної життєвої і освітньої реальності всіх учасників освітнього простору. Наведено новітні доробки психологічної науки з питання психологічної допомоги і підтримки, що мають бути спрямовані на попередження та нівелювання негативних наслідків травматичного досвіду в учасників освітнього простору у сучасних умовах воєнного стану в Україні, сприяти їх розвитку і базуватися на гуманістичній парадигмі.

Збірник адресований фахівцям-психологам науковцям та практикам, викладачам закладів вищої освіти, педагогам та вихователям, аспірантам та студентам, усім, хто цікавиться проблемами сучасної розвивальної освіти.

Матеріали опубліковано в авторській редакції. Відповідальність за достовірність викладеного матеріалу та належність його автору, за правильне цитування джерел та посилання на них покладено на авторів статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії.

ISBN 978-617-7745-11-1

Зміст

Contents

Атаманчук Н. М.

Психологічна допомога студентській молоді у подоланні стресу, який викликано воєнною агресією 11
Atamanchuk Nina M., Psychological assistance to student youth in overcoming stress caused by military aggression

Балагура О. О., Середіна І. А.

Педагогічне керівництво самостійною роботою здобувачів освіти 14
Balahura Olena O., Seredina Inna A., Pedagogical guidance of independent work of students

Брик О. М.

Психологічні особливості ведення онлайн-занять в умовах воєнного стану 16
Bryk Oksana M., Psychological peculiarities of online education under martial law

Бучма О. В.

Релігія і право у фокусі дихотомії «глобальне – локальне» 19
Buchma Oleg V., Religion and law in the focus of the dichotomy " global-local"

Вернік О. Л.

Особливості створення віртуальної бібліотеки психологічної і соціальної допомоги 21
Vernik Oleksii L., Features of creating a virtual library of psychological and social help

Воронюк І. В., Коротич Л. Г.

Особливості освітньої діяльності учнів початкових класів в умовах Нової української школи: психолого-педагогічний супровід 24
Voronyuk Irina V., Korotich Lyubov G., Peculiarities of educational activity of primary school students in the conditions of the New Ukrainian School: Psychological and pedagogical support

Голубєва М. О., Бахтіярова Х. Ш., Рябець І. В.

Культура ділового академічного спілкування у ЗВО в умовах дистанційного навчання 29

Golubeva Mary O., Bakhtyarova Halidahon Sh., Ryabets Iryna V., The culture of formal academic communication in universities in the conditions of online learning

Гребінь Л. О., Кісарчук З. Г.

Використання перехідних об'єктів в дистанційній роботі з групами
Grebin Liudmyla O., Kisarchuk Zoya G., Use of transitional objects in distance working with groups **33**

Гриценко Л. І.

Соціальні уявлення як об'єкт психологічного дослідження
Grytsenok Liudmyla Iv., Social representations as a subject of psychological research **35**

Гурлєва Т. С.

Усвідомлення себе суб'єктом інформаційного простору в умовах війни
Hurlyeva Tetiana S., Awareness oneself as the subject of the information space in the conditions of war **38**

Дзюбко Л. В.

Психолого-педагогічні аспекти взаємодії між вчителем і школярами в кризових умовах
Dziubko Liudmila V., Psychological and pedagogical aspects of the interaction between teacher and students in crisis conditions **42**

Євченко І. М.

Емоційний стан українців під час російсько–української війни
Yevchenko Iryna N., Emotional state of Ukrainians during the Russian-Ukrainian war **45**

Зливков В. Л.

Вплив травми війни на моральний розвиток дітей та підлітків
Zlyvkov Valeriy L., The impact of war trauma on the moral development of children and adolescents **49**

Каплуненко Я. Ю.

Особливості надання кризової психологічної допомоги онлайн
Kaplunenko Yaryna Yu., Features of providing crisis psychological assistance online **51**

Котух О. В.

Самореалізація особистості: інтегративний підхід
Kotukh Olena V., Self-realization of the individual: an integrative approach **54**

Кочаровський М. С.

Психологічні особливості прийняття рішень в критичних умовах

Kocharovskiy Mstyslav S., Psychological peculiarities of decision making under critical conditions **56**

Купрєєва О. І.

Психологічна допомога суб'єктам освітнього простору в контексті гуманістичної парадигми

Kuprieieva Olga I., Psychological assistance to the subjects of educational space in the context of the humanistic paradigm **59**

Кутішенко В. П., Андрійко Б. І.

Ціннісний підхід до формування сучасних освітніх взаємодій

Kutishenko Valentina P., Andriyko Bogdana I., Value approach to the formation of modern educational interactions **64**

Ліпич Л. М.

До проблеми педагогічної взаємодії в умовах дистанційного навчання

Lipich Liudmyla M., To the problem of pedagogical interaction in the conditions of distance education **68**

Lytvynchuk Lesia M.

To the problem of mental health of the individual in conditions of war

Литвинчук Л. М., До проблеми психічного здоров'я особистості в умовах війни **72**

Лукомська С. О.

Особливості психосоціальної допомоги дітям, постраждалим від війни

Lukomska Svitlana O., The specific features of psychosocial assistance to children affected by war **74**

Максимова Н. Ю., Максимов М. В.

Психологічна грамотність як фактор формування безпечної поведінки дітей в інтернеті

Maksymova Nataliia Yu., Maksymov Mykola V., Psychological literacy as a factor in the formation of safe behavior of children on the internet **76**

Маслюк А. М.

Зміни етнічної ідентичності українців в кризових умовах

Masliuk Andrii N., Changes in the ethnic identity of Ukrainians in crisis conditions **80**

ЦІННІСНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ВЗАЄМОДІЙ

Кутішенко Валентина Петрівна (м. Київ, Україна)

Orcid ID 0000-0002-5597-705X

Андрійко Богдана Ігорівна (м. Київ, Україна)

Однією з засадничих ідей Нової української школи є врахування ціннісних принципів у формуванні сучасних освітніх взаємодій. Адже через цю взаємодію відбувається залучення школярів до цінностей та смислів, на які вони будуть орієнтуватися у подальшому соціальному житті. Саме шкільне середовище виступає мікросоціумом для дитини і акумулює основні ціннісні зміни суспільства. Відповідно, актуальним залишається питання, яким ціннісним середовищем повинна бути школа у сучасних реаліях, щоб підрастаюче покоління не було запрограмоване на знищення, та потребує більшої деталізації проблема розробки практик впровадження ціннісних принципів у формування сучасних освітніх взаємодій.

Мета статті: теоретичне обґрунтування сутності ціннісного підходу до формування сучасних освітніх взаємодій.

Відомим фактом є така послідовність формування ціннісних орієнтацій особистості: спочатку особистість отримує знання, засвоює досвід попередніх поколінь, отримуючи соціально схвалені стереотипи поведінки, орієнтовані на соціокультурні цінності, а вже потім набуває власного досвіду, переглядає норми, формує індивідуальну систему цінностей.

Процес осмислення та усвідомлення важливості певних цінностей для людини утворює свідомий компонент ціннісної орієнтації, а підсвідомий компонент проявляється в значенні їх для людини на основі сили та інтенсивності переживань, пов'язаних з втіленням цих цінностей в практичній діяльності [1].

Звідси, цінність може успішно входити в індивідуально психічний світ дитини через усвідомлення її сутності, завдяки настановам, які здійснює авторитетна особистість, що є носієм цієї цінностей та демонструє відданість їй

на практиці, але саме основне – дитина повинна в конкретній ситуації здійснити добровільний вибір варіанта власної поведінки, який би відповідав цінностям освітнього середовища. Саме тому особливо прискіпливе ставлення у практиків повинно бути до ціннісного аспекту формування шкільного середовища, яке стає ареною реалізації освітніх взаємодій різного рівня. Адже ніякі бесіди про гуманні ціннісні орієнтири не матимуть впливу на дитину, якщо шкільне середовище буде таким, де учні глузують один над одним, а вчитель демонструє відстороненість від цієї ситуації, де самі вчителі пліткують, підвищують голос на дітей та публічно їх принижують, де відсутня повага до вчителя як зі сторони дітей, так зі сторони батьків.

Отже, опосередкований вплив дорослих на розвиток ціннісної сфери дитини відбувається шляхом організації відповідного середовища, де дитина стане свідком зразків гуманної взаємодії між учасниками освітнього процесу і сама буде її активним учасником. Щоб ідея впровадження ціннісних принципів у освітню взаємодію була реальною, а не декларативно, всі учасники освітнього процесу повинні бути об'єднані навколо спільно узгоджених правил взаємодії, а шкільне керівництво, першочергово, повинно зосередитися на формуванні корпоративної культури, обговоренні та затвердженні положень про дотримання академічної доброчесності всіма учасниками освітньої взаємодії. Саме вироблення спільних цінностей у шкільному класі та школі загалом дозволяє створити таке шкільне середовище, яке матиме потужний виховний потенціал.

Однак, постає запитання на які цінності повинна бути зорієнтована виховна система суспільства, щоб воно конструктивно розвивалося та не було запрограмоване на самознищення. Існують різні підходи до вирішення цієї проблеми.

Зокрема, опорними цінностями суспільства повинні бути такі: віра, милосердя і співчуття (А. Швейцер); універсальні цінності, що сприяють формуванню ідеальних взаємин між людьми (М. Бердяєв, М. Шелер); вічні цінності у центрі яких має перебувати людина (М. Бахтін); цінності, що потребують захисту та збереження для передачі їх у спадок наступним

поколінням (М. Розов); цінності, що залежать від духовної активності кожного окремого індивіда (В. Франкл), які відповідають духу епохи та історично зумовлені (Б. Вижлєцов) тощо[5].

Слід враховувати те, що розвиток суспільства супроводжується трансформацією ієрархії його ціннісних орієнтацій. За результатами дослідження К. В. Левківської раніше найбільшу питому вагу у практичній діяльності школи мали такі цінності, як прагматизм, конструктивізм, партнерство, патріотизм, творчість і розвиток; в той час як поза увагою педагогічних колективів залишалися загальнолюдські цінності – емпатія, справедливість, толерантність, гуманізм та інші [3].

Сучасна школа зосереджується на всебічному розвитку особистості як найвищої цінності суспільства. Задля цього вкрай необхідно, щоб партнерські взаємини між усіма учасниками освітнього процесу були спрямовані на відкрите та щире спілкування, сповнене утвердження морально-етичних (гідність, рівність, справедливість, толерантність та культурне різноманіття, турбота, чесність, довіра), соціально-правових (верховенство права, нетерпимість до корупції та фаворитизму, патріотизм, екологічно-етична цінність, соціальна відповідальність) та особистісно зорієнтованих цінностей (самореалізація, лідерство, свобода) [4].

Аналіз робіт закордонних науковців дозволив Інні Дьоміній виділити такі ефективні практики впровадження ціннісного підходу до формування освітніх взаємодій: **1) практики побудови ефективної взаємодії однолітків** (сутність якої полягає у кооперативному навчанні, коли формування спільної цілі у групі однолітків, дискусії на морально-етичні теми сприяють навчанню домовлятися, йти на компроміси, відстоювати свою позицію, виробляти спільну навчальну стратегію та зосереджуватися на цінностях, які важливі кожному члену команди); **2) практики допомоги іншим, коли дітям надається можливість здійснювати допомогу іншим учням, або ж людям за межами школи, притулкам з тваринами, благодійним фондам, коли через вчинки учні відкривають як свої внутрішні цінності, так і розвивають нові;** **3) наставництво (менторство) як**

спілкування “майстра” та “учня”, де у ролі майстра можуть бути і інші діти; 4) **особистісно-центроване навчання, коли** дитина відчуває свою цінність, її не порівнюють з іншими; 5) **робочий трикутник “школа-батьки-учень”, коли здійснюється** взаємодія з батьками на різних рівнях: від “батьки як аудиторія” і “батьки як клієнти” до більш бажаного “батьки як партнери”[2].

Отже, ціннісний підхід до формування сучасних освітніх взаємодій передбачає організацію шкільного середовища, що функціонує відповідно до прийнятих та спільно узгоджених між усіма суб’єктами освітнього середовища морально-етичних, соціально-правових, особистісно зорієнтованих цінностей, єдиних правил та принципів взаємодії. Цінності шкільного середовища, перетворюються у внутрішні спонуки школяра, коли його взаємодія з вчителем та батьками ґрунтується на цих цінностях та створюються умови для того, щоб дитина була активним учасником взаємодії, добровільно приймала рішення на користь вчинків, які відповідають морально-етичним нормам шкільного середовища.

Перспективи подальших наукових пошуків ми вбачаємо у розробці практик впровадження ціннісного підходу у побудови **ефективної взаємодії учасників освітнього процесу.**

Список використаних джерел

1. Горбенко Ю. Л. Особливості становлення ціннісних орієнтацій у процесі професійної підготовки військовослужбовців: автореф. дис.... канд. психол. наук: 19.00.01/ Ін-т психології ім. Г.С.Костюка АПН України. Київ, 2006. 20 с.
2. Дьоміна Інна. Роль школи як сучасного соціокультурного центру у формуванні підростаючої особистості [електронний ресурс] URL: <https://nus.org.ua/view/spilni-tsinnosti-produktyvna-shkola/>
3. Левківська К. В. Ціннісні засади діяльності освітніх закладів: навчально-методичний посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ, 2017. 136 с.
4. Матеріали МОН України «Ціннісні орієнтири сучасної української школи». Збірка, 2019 р. URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/Serpneva%20conferentcia/2019/Presentation-Roman-Stesichin.pdf>

5. Рабійчук С.О. Формування ціннісних орієнтацій старшокласників у дозвіллевій діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07/ Терноп. нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2012. 190 с.

ДО ПРОБЛЕМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Ліпіч Людмила Михайлівна (м. Київ, Україна)

Orcid ID 0000-0003-3821-9537

У 9 статті закону України «Про освіту» зазначається, що дистанційна освіта є такою формою здобуття освіти, що являє собою індивідуалізований процес навчання, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу у спеціалізованому середовищі, що функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [1, стаття 9].

Саме дистанція між викладачем та студентами, що заповнюється за рахунок використання технологічних ресурсів [2, с.21] актуалізувала проблему пошуку способів педагогічної взаємодії між учасниками освітнього процесу в умовах дистанційного навчання (ДН) з огляду на те, що до дистанційної форми навчання висуваються такі самі вимоги, як і до традиційної, але за умови відсутності належного методичного забезпечення. Однак, серед безлічі питань, що постають перед педагогічним колективом в умовах дистанційного навчання, питання щодо організації та умов здійснення освітянської комунікації, форми і методи роботи тощо, набувають актуального значення для забезпечення ефективного навчального процесу.

І так, головна проблема дистанційного навчального процесу полягає в тій суперечності, що якщо технічно таке навчання постає як добре укомплектований